

אשכול יוסף

מאוצרותיו של הרב יוסף חי סימן טוב שליט"א
מחבר סדרת הספרים "אשכול יוסף" עה"ת והמועדים
וספרי "כרם יוסף" על הש"ס

מחברת וועד עבודת התורה

"וַיֵּשְׁבֶתָ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל כָּכָל אֲשֶׁר-אֶנְכִי מְצִיָּה וְהָיָה אֵתָהּ וּבְלִיָּה בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ" (ל' ב')

מדוע למדין שגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד מדברי הנביא הושע ולא מפסוק מפורש בפרשתינו: "וַיֵּשְׁבֶתָ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ"? האם מצות התשובה היא ביהרג ואל יעבור? איך יתכן שמעלת בעלי תשובה יותר מבי שלא זמא?

חייב למסור נפשו למיתה בשביל מצות התשובה, והוא ביהרג ואל יעבור, שנא' "בכל נפשך", ודרשו חז"ל (פסחים כה). עה"פ ואהבת את ה' אלוך "בכל נפשך", אפילו נוטל נפשך. דתניא, רבי אליעזר אומר: אם נאמר "בכל נפשך" למה נאמר "בכל מאודך", ואם נאמר "בכל מאודך" למה נאמר "בכל נפשך"? אלא לומר לך: אם יש אדם שגופו חביב עליו מממונו, לכך נאמר "בכל נפשך". ויש אדם שממונו חביב עליו מגופו, לכך נאמר "בכל מאודך". ומעתה י"ל שאם היינו למדין מפסוק זה שגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, היה מקום לומר דוקא תשובה כזו שהוא הדוק כל כך בעבירה ומביא עצמו לידי מיתה מרוב חולי ע"י שפורש מהעבירה, אבל בתשובה מאהבה שאין מביא עצמו לידי חולי, אלא אדרבה מביא לכל בשרו תעלה ורפואה חיים וכבוד, היה מקום לומר שתשובה כזו אינה מגעת עד כסא הכבוד, לכך הביא מקרא דהושע שלא דיבר בו מן החיוב למסור עצמו למיתה על מצות התשובה, אלא אדרבה בתשובה שזוכה להמשיך לקיים המצוות וזוכה לכל הברכות, כמבואר שם בהמשך הפסוקים.

והנה ביסוד הדבר שחייב למסור עצמו למיתה על מצות התשובה, כתב עוד הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל שם: ובעוה"ר כבר נעשינו מהכת הרע הזה שנעשה לו דרך סלולה ח"ו להרע, וחטא כזה שהורגל ונתעבה מאד ביון מצולה הרע, קרוב הוא גם למיתה ח"ו אם ישוב בלב שלם כמאמר רבותינו ז"ל (ע"י יז). הפורש מן המינות מת, ופירש רש"י: כל המשתמדים לעבודת כוכבים אחר שנאבקו במינות אינם שבין, ואם שבין ממהרין למות מתוך צרה וכפית יצרם, וזו גזירת מלך עליהם למות. ומקשה הגמ' והא רבי אלעזר בן דורדיא פירש רק מינות וגם כן מת מתוך תשובתו? ומתרץ כיון שהיה קשור מאוד לעבירה דומה הוא למינות. וא"כ השב ורוצה באמת לשוב ולעזוב חטאיו באמת, ויש כמה בעוה"ר שכבר נעשו לו כהיתר מרוב הרגלם וקשה לפרוש מאד, אפשר שיצטרך גם למות מתשובה, ואעפ"כ יקבל עליו גם מסירות נפש רק להניצל מפח ומוקשי הרע וכמו שכתוב "ושבת עד ה' אלוך וגו' בכל לבבך ובכל נפשך" רצונו לומר אפילו הנפש הוא נוטל ממך על ידי התשובה אע"פ כן אתה מחוייב לשוב, עכ"ל.

ולכאור' יש להקשות על יסוד זה ממ"ש רבותינו ז"ל במסכת סנהדרין (ע"ה). אמר רב יהודה אמר רב, מעשה באדם אחד שנתן עינו באשה אחת, והעלה לבו טינא. ובאו ושאלו לרופאים, ואמרו: אין לו תקנה עד שתנשא לו. אמרו חכמים: ימות, ואל תנשא לו. אמרו הרופאים: לכל הפחות תעמוד לפניו? ימות ואל תעמוד לפניו. תספר עמו

איתא במסכת יומא (פז): גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנא' (הושע י"ד ב) "שובה ישראל עד ה' אלוך", וביאר המהרש"א שהלשון "עד" מורה על הקירוב ממש, ונאמר "ונשובה עד ה'" ולא כתוב בו אלהים, שלא תאמר שאין התשובה מתקבלת עד שיבואו הרחמים, כי שם ה' מורה על מידת הרחמים, ועל דרך זה יסד הפייט: "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה' כי ימינך פשוטה לקבל שבים", הדנה מצינו שיש אמצעים בין האדם למקום, ויש מלאכים מקטרגין מלהשמיע תפילת האדם לפניו יתברך ב"ה, ויש מלאכים סגורים ומליצים טובים להגיע התפילה לפניו יתברך ב"ה כפי הזכות, ולזה אמר דבתשובה אינו כן, דאין אמצעים אלא התשובה עצמה עולה ומגיעה עד כסא הכבוד לפניו יתברך ב"ה, בלי סיוע משום אמצעי.

והנה בקובץ עיון הפרשה (גיליון רמ"ג עמ' ר"ח) הביאו מהגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א מזה"ס באר הפרשה שהקשה מדוע הביאו חז"ל ממרחק לחזק מפסוק בהושע, ולא הביאו כן ממקרא מפורש בפרשתו: "ושבת עד ה' אלוך", שהרי מבואר ג"כ משמע כאמור שהתשובה מגעת עד כסא הכבוד ממש, שנא' "עד ה' אלוך", וכן פירש בתרגום יהונתן שהתשובה מגעת עד כסא הכבוד. וא"כ מדוע הוצרך להביא מפסוק בהושע ולא ממקרא מפורש בתורה?

ישוב א' - בדברי הנביא מוכח שהתשובה מתקבלת

הנה קושיא זו מקורה טהור בדברי רבינו המהרש"א ביומא שם, שרמז לקושיא זו ותרץ דמלשון התורה אין ראיה שמי ששב בתשובה הקב"ה מקבלו ותשובתו מגעת עד כסא הכבוד, אלא רק יש ללמוד שעל האדם יש חיוב לשוב בתשובה שלימה המגיע עד כסא הכבוד, אבל מי יאמר לנו שהקב"ה יקבל תשובתו. אבל מדברי הנביא הושע שאומר לישראל כן מפי הקב"ה: שובה ישראל עד ה' אלוך, משמע שיקבלם הקב"ה כן. וצ"ב איך מדברי הנביא משמע שמתקבלת תשובתם? ונראה דהיינו מהמשך הפסוקים, שהנביא אומר לישראל: "ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממונו", ומוכח מזה הכתוב שהקב"ה מקבלם בתשובה, וכמו שתרגם שם יהונתן.

ישוב ב' - בתורה מדובר במוסר נפשו למיתה על התשובה

נראה ליישב בס"ד ע"פ יסוד דבריו המופלאים והנוראים של רבינו הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל בדרשתו לסליחות (פרק ב), שמפסוק זה "ושבת עד ה' אלוך וגו' בכל לבבך ובכל נפשך", למדין שאם יצטרך האדם למות בשביל לקיים מצות התשובה, הרי הוא

מאחורי הגדר? ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר. ונחלקו בדבר רבי יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני. חד אמר: אשת איש היתה, וחד אמר: פנויה היתה. בשלמא למאן דאמר אשת איש היתה, שפיר דמי. אלא למאן דאמר פנויה היתה מאי כולי האי? רב פפא אמר: משום פגם משפחה. רב אחא בריה דרב איקא אמר: כדי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות. ולינסבה מיוסב? לא מייטבה דעתיה, כדרכי יצחק, דאמר רבי יצחק: מיום שחרב בהמ"ק ניטלה מעם ביאה וניתנה לעוברי עברה, שנא' "מים גנובים יומתקו ולחם סתרים ינעם". והנה מבואר שהגמ' מקשה מדוע בפנויה הוי ביהרג ואל יעבור ומתרת דכל זה משום פגם משפחה או כדי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות, ומדוע הגמ' לא מתרת דפשיטא כיון שחיוב למות בשביל מצות התשובה, ממילא גם כאן אע"פ שאם עושה תשובה ימות לפי שהוא הדוק בעריות, ימות בתשובתו כדברי רבינו הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל?

והנה רבינו יהונתן מלוניל ובשו"ת זכרון יהודה לרבינו יהודה בן הרא"ש (סימן ע"ט) ביארו, דה"ט שמונחים אותו למות לפי דקי"ל דב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה. ובתוספות חכמי אנגליה תירצו שאע"פ שבעלמא אמרינן יעבור ואל יהרג, שאני הכא שהוא רשע אף בפנויה לא חס המקום עליו כדי לזלזל אף בפנויה דאיהו אוקי אנפשיה וימות, וישראל יהיו נקיים. ולפי דברי הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל ע"כ מ"ל מדוע צריך ליתן טעם משום סייג לתורה או להניחו למות ברשעו, והלא כן הדין צריך להיות שיעשה תשובה וימות בתשובתו?

עוד יש להקשות משיטת הירושלמי (שבת עז: והלאה ע"ז יא.) שסובר שכל מה שהחמירו עליו שימות ואפילו לא תשמיענו את קולה, היינו דוקא כשהיתה אשת איש בשעה שנתן בה עינוי ואח"כ היא פנויה שנתגרשה או נתאלמנה, בכה"ג אמרינן שלא תהיינה פרוצות, אבל אם היתה פנויה כשנתן בה עינוי לא מחמירין כולי האי, אבל שיטת הבבלי שגם בפנויה מעיקרא ג"כ גזרינן, וכתבו המפרשים ולכך דייק הרמב"ם (בהל' יסודות פ"ה ה"ט) אפי' היתה פנויה. וצ"ע למה להירושלמי גם בפנויה מעיקרא לא אמרינן שיעשה תשובה וימות?

ונראה דאח"כ אם הוא בעל תשובה, הדין הוא קל יותר שצריך למסור נפשו למיתה על מצות התשובה כדברי הגר"ח וולאז'ין זצ"ל וניחא טפי, אבל כיון שכאן מדובר באדם רשע שאינו עושה תשובה כלל אלא הוא בסכנה, ממילא אין כאן את הדין שאפילו הוא מת בתשובה ימות, דאינו עומד בתשובה כלל, ולכן צריך להגיע לחידוש מדין פגם משפחה ושלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות. והדבר יתבאר יותר עפ"מ"ש בספר מרגליות הים (סנהדרין שם), בשם הסה"ק, דאין זה עניין של פקו"נ שדוחה עבירות חמורות, דהוא פושע שהשלט היצר"ר על עצמו, וכתב המאירי בספרו מגן אבות (דף פ) שאף כשאמרו לו הרופאים, אין לו תקנה אלא בכך, כמה שערים יש למקום לרפאות מה שאינן נראות לרופא. וכעין זה כותב השלטי גיבורים (סנהדרין דף יח ע"ב בדפי הרי"ף): כי הרבה נידון למיתה בידי הרופאים ורפואתם קרובה. ונראה כי העניין הוא שמי שתור אחר רפואת הרופאים, יתכן ולא ימצא רפואה למכתו, שבחכמת הרפואה אין לו תעלה, אבל אם ישים מבטחו בהש"ת ויבקש ממנו רפואה, ימצא רפואה לאלתר, וכמ"ש ביומא שם גדולה תשובה שמביאה רפואה לאדם, ועוד אמרו בע"ב גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם שנא' (יהוה"א ל"ג) "ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה".

וכן מבואר במעשה דבן צוציאת שחלה בזה ונתרפא, דאיתא בשאילתות (וארא מ"ב), מעשה באדם אחד ונתן בן צוציאת שמו, שנתן עינוי באשת איש וחנה שמה, והעלה בליבו לטנפה ושיגר לה זהב וכסף ולא קיבלה, ומרוב תאוותו נפל בחולי וחלה ימים רבים, באו ושאלו לרופאים אמרו אין לו תקנת רפואה אלא עד שתנשא לו, כששמעו חכמים בדבר אמרו: ימות ואל תנשא לו. אמרו הרופאים: לכל הפחות תעמוד לפניו, אמרו חכמים: ימות ואל תעמוד לפניו. אמרו הרופאים לכל הפחות: תספר עמו מאחרי

הגדר. פליגי בה יעקב בר אידי ור' שמואל בר נחמני, חד אמר אשת איש היתה וחד אמר פנויה היתה, בשלמא למ"ד אשת איש היתה שפיר אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי, רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אדא בריה דרב איקא אמר כדי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות. וכתב רש"י (סנהדרין לא:): מצאתי בספר הגדה שהיה מר עוקבא בעל תשובה, שנתן עינוי באשה אחת והעלה לבו טינא ונפל בחולי, ואשת איש היתה, לימים נצרכה ללוות ממנו ומתוך דוחקה נתרצית לו, וכבש יצרו ופטרה לשלום ונתרפא, וכשהיה יוצא לשוק היה נר דולק בראשו מן השמים ועל שם כך קרי ליה ר' נתן צוציאת (שבת נז:).

יישוב ג' - גם תשובה ללא ייסורים מגעת לכסא הכבוד

עיי"ל דהנה לשון הכתוב כאן "ושבת עד ה' אלוך", קצת משמע שאדם ששב על כורחו בתשובה, כגון על ידי ייסורים וכדומה, וכמפורש בפסוקים הקודמים דאיירי בקללות לעוברים על מצוותיו, ועל זה קאמר והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה, ושבת עד ה' אלוך. ולכן אם היינו למדין מכאן, היה מקום לומר שדוקא אם האדם עושה תשובה מתוך ייסורים אחרי שחלילה באו עליו הקללות, אזי תשובה כזו מגעת עד כסא הכבוד, שכבר ידעת גדול מעלת הייסורים בדברי חז"ל. קמ"ל מהפסוק בהושע שגם בתשובה מאהבה שלא על ידי ייסורים, גדולה היא שמגיע עד כסא הכבוד. ובה נראה גם מדוע לא למדו כן בגמרא מהפסוק בפרשת ואתחנן "ושבת עד ה' אלוך ושמעת בקולו", דגם שם איירי בקללות, כמו שנא' שם "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלוך". וניחא גם למה לא הביא הפסוק באיכה (י"ב) "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'", שגם שם מדובר ששב בתשובה מכה הייסורים, שמדבר על החורבן וגלות ישראל, וכן דרשו משם בגמ' (ברכות ה:), אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו, שנא' "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'".

יישוב ד' - המתחיל בתשובה גם מתקבל עד כסא הכבוד

עוד נראה לפענ"ד ליישב דהנה יש חילוק גדול בין תשובה של התורה, דאיירי במי ששב בתשובה שלימה ופורש מכל העבירות, ומקיים כל מצוות התורה קלה כבחמורה, כפי שמדויק בלשון התורה "ושבת עד ב' אלוך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך", וניחא טפי גם מה שמרומז כאן עניין המיתה על מצות התשובה כנ"ל, דכאן הפסוק איירי בעושה תשובה גמורה, ופורש מכל העבירות שבידו. אבל הנביא הושע מדבר לבעלי תשובה שקשה להם לפרוש בבת אחת מכל העבירות שבידם, ופורשים מהם מעט מעט, עד שלבסוף יפרשו מכל העבירות, ועל זה מורה הלשון "שובה ישראל עד ה' אלוך כי כשלת בעונך", ובא הנביא להורות שכאשר האדם בדעתו לעשות תשובה גמורה, מיד שמתחיל לפרוש מקצת מהעבירות, כבר גדולה וחביבה תשובה שמגיע עד כסא הכבוד. ולכן בגמרא הביאו דוקא מן המקרא בהושע, לפתוח פתח גדול ונפלא לבעלי תשובה, שהקב"ה ממתין ומצפה לתשובתם, ושמוח בכל מעשה התקרבות אליו יתברך.

כעין זה ביאר מרן החיד"א בספרו דברים אחרים (דרוש ז' לשבת תשובה), ע"פ מה שהביא רבינו ירוחם ב' דעות אם גזל נעשה לצדיק על ידי שקיבל עליו מצות התשובה וגמר אומר בדעתו להחזיר את הגזילה, או רק על ידי שיישב בפועל את הגזילה, ולא די בכך שהרהר בליבו והתוודה בפיו והתחרט ועשה תשובה. ועפ"י ביאר החיד"א שבה הכתוב להורות שהעיקר לדינא שע"י מצות התשובה נעשה לצדיק, אע"פ שעדיין הגזילה ברשותו, וזה כוונת הכתוב: "כי המצוה הזאת" של התשובה, אף דגול ועשה לרעהו רעה וחרפה, לא תאמר שאינו צדיק עד שיישב הגזילה, שא"כ נפלת ורחוקה ממנו אם עשה עבירות הרבה לחבריו, וצריך עידן ועינים לשום ולהשיב הגזלות, לפיים ולרצות, ובפרט כשאנים בעירו ורב המרחק ביניהם. לאפוקי זה, כתב רחמנא: "לא נפלת ולא רחוקה היא, לא בשמים היא", שע"י הרהור תשובה נעשה צדיק גמור.

יישוב ה' - גם רשעים תשובתן מגעת לכסא הכבוד

עוד נראה לפענ"ד דהנה מן הכתוב בתורה אין להביא ראיה שאפילו פושעי ישראל מתקבלת תשובתם עד כסא הכבוד, דשמו י"ל שהכתוב מדבר בצדיקים המפששים במעשיהם ועושים תשובה, לפי דרגתם ומעלתם, שהלא גם צדיקים נקראים לדין, כמבואר בגמרא (ר"ה יח), שבר"ה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון, ומבואר שאפי' צדיקים וחסידים שבדור עוברים לפניו לדין, וכן אנו אומרים בתפילה, "היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולם", וכן אמרו (ר"ה יז), צדיקים נחתמים לאלתר לחיים, ובחיבורי "אשכול יוסף" על המועדים (פ"ח) הארכתי ליישב בכעשרה ביאורים, מדוע צדיקים עוברים לפניו בדין, והלא מלכותא דארעא ענין מלכותא דרקיעא (ברכות נח), ובנוהג שבעולם מזמנים למשפט רק מי שנחשד לפשע, ע"ש.

ולכן דרשו רבותינו ז"ל מדברי הנביא הושע שגם רשעים ששבים בתשובה, גדולה תשובתם עד כסא הכבוד, כי הנביא מדבר במי שכשל בעונו והרבה לפשוע, ועוד כתבו המפרשים שהלשון כשלת בעוונך מורה על חטא במזיד. משא"כ עיקר תשובתן של צדיקים שנתבעים לפי מעלתם ודרגתם, וגם עיקר תשובתם לא במה שפשעו והרבו לפשוע חס ושלום, אלא על דרך אחרת לגמרי, שלא הוסיפו להרבות בתורה ובמצוות ולהוסיף עוד חיילים לתורה. ולכן היה מקום לומר שרק צדיקים תשובתם מגעת עד כסא הכבוד, וראה בתרגום יהונתן שתרגם בתורה "אשריכם הצדיקים בעלי תשובה", קמ"ל מקרא דהושע שאפילו רשעים שחטאו והרבו לפשוע, גדולה תשובתם שמגעת עד כסא הכבוד.

יישוב ו' - גם מי שפשע בג' עבירות מתקבלת תשובתו

עוד נראה לפענ"ד ליישב בס"ד שבדוקא לא למדו מפסוק מפורש בתורה שגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, כדי שלא ליתן פתחון פה שהתשובה מתקבלת רק אם לא הרבה לפשוע כל כך, שאז תשובתו מגעת עד כסא הכבוד, לכן מביא מדברי הנביא הושע שהוכיח את ישראל אחרי חורבן בית המקדש, שהרבו לחטא ולפשוע ועברו על ג' העבירות החמורות, עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים, כמו שדרשו רבותינו במסכת יומא (טז), והנה למרות כל פשעיהם וחטאתם הגדולים, והגם שגרמו לחורבן בית המקדש, בכל זאת קורא אותם הנביא לשוב אל ה' ותגדל תשובתם ומעלתם עד כסא הכבוד. והכן כי זה נפלא.

יישוב ז' - אפילו חור מתשובתו וחטא ושב תגדל תשובתו עד כסא הכבוד

עוד נראה לפענ"ד ליישב דהנה אם היה למד מן הכתוב "ושבת עד ה' אלוך" שהוא לשון הווה ומשמעותו באדם ששב ועומד בתשובתו, היה מקום לומר שרק מי שעשה תשובה ולעולם לא חטא עוד תגדל מעלת תשובתו עד כסא הכבוד, וכעין יסוד דבריו המפורסמים של רבינו הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב ה"ב), שכתב: ומה היא התשובה, שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בליבו שלא יעשה עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה', וכן יתנחם על שעבר שנא' "כי אחרי שובי נחמתי", ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם שנא' "ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו", עכ"ל. ולכן למדו חז"ל שגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד דוקא מדברי הנביא הושע שאומר בלשון "שובה ישראל אל ה'", שיש במשמעותו לשון עתיד, שהנביא קורא לישראל לשוב, ולכן אף אם ישוּבו בתשובה ויחזרו ויחטאו, עדיין תצא אליהם הקריאה שובה ישראל אל ה', שאע"פ ששב בתשובה וחטא עדיין תגדל מעלתו אם ישוב בתשובה.

יישוב ח' - להורות שאפי' בני רשעים מתקבלת תשובתו

ע"ל דהנה הפסוק כאן בתורה איירי במי שגם בניו שבים עימו בתשובה, שנא' "אתה ובניך", משא"כ הנביא הושע מדבר לישראל ולכל יחיד ויחיד שעושה תשובה, שתשובתו מתקבלת עד כסא הכבוד. ולכן מי שחלילה כבר בניו סרו מן הדרך, אל לו ליפול ברוחו דהנה מה תועיל לו התשובה אחרי שבניו חטאו והוא כבר אינו יכול להשיבם בתשובה, דלא עליך המלאכה לגמור ואי אתה בן חורין להיפטר ממנה, ועיקר תשובתו כדברי רבינו הרמב"ן בפרשתו: שתשוב אל ה' בכל לבבך ובכל נפשך ותקבל עליך ועל בניך לדורותם לעשות ככל אשר אנכי מצוך היום, עכ"ל. ובכח הקבלה שמקבל האדם על עצמו תשובה גמורה, ומגלה דעתו שמקבל התשובה על עצמו ועל זרעו, בזה משפיע כח תשובה על זרעו וזרעו עד עולם, שמכל זה ישוּבו עתה בתשובה או בחלוף הדורות, וסוף דבר שהכל ישוּבו לצור מחצבתם, ואין ישראל נגאלים אלא בתשובה, שעתידיים כל ישראל לעשות תשובה, כמבואר להלן.

יישוב ט' - הבטחת התורה שסוף ישראל לעשות תשובה

ע"ל בס"ד עפמ"ש רבינו הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"א ה"ה), וזה לשונו: כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' "ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו, ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלוך שמה". והיינו כדברי רבי יהושע במסכת סנהדרין (צז), שאין ישראל נגאלין אלא בתשובה, ואם אין עושין תשובה הקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן,

וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב. ומבואר ברמב"ם שפסוק זה "ושבת עד ה' אלהיך" אינו ציווי, אלא הבטחה שסופן של ישראל לשוב. ולפי"ז לק"מ דמטעם זה לא הביאה הגמ' את הפסוק בתורה, אלא רק מקרא דהושע שפונה ומבקש ומפציר בישראל לעשות תשובה. וכן דקדקו הנושאי כלים שם וביארו שלכך לא מנה הרמב"ם מצות עשה לתשובה, וכתב: מצות עשה אחת, והוא שישוּב החוטא מחטאו לפני ה' ויתוודה. ומשמע שלדעתו עיקר המצוה הוא הוידוי. ובה נחא הטעם שאין מברכים על מצות התשובה. אולם דעת הרמב"ן בפרשתו, על הפסוק כאן, שהתשובה היא מצוה מהתורה שיעזוב אותנו השי"ת לעשותה, וכ"כ רבינו יונה (ע"י ריש שעת"ת, וע"ש שער ד' אות י"ז), ובחי' עבודת המלך על הרמב"ם שם, כתב שגם לדברי הרמב"ן שיש מצות עשה לשוב בתשובה, מ"מ מדוקדק בדבריו שיש בפסוק גם הבטחה שסוף ישראל לעשות תשובה, ולפי"ז גם לדברי הרמב"ן נחא וכאמור. והנה מסתבר שאף לדברי הרמב"ם שאין מצוה מהתורה לעשות תשובה, יש מצוה מדברי נביאים לעשות תשובה, כדברי הנביא "שוב ישראל עד ה' אלוך", ובטעם שאין מברכים על מצות התשובה ראה מה שהארכתי בס"ד בחיבורי "אשכול יוסף" על המועדים (סימן ז), והבאתי בזה חמשה עשר תירוצים, עש"ב וצריך לכאן ותורה צמאונך.

יישוב י' - המחזיר בתשובה מעלתו עד כסא הכבוד

עוד נראה לענ"ד ליישב דבמה שלמדו חז"ל שגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד מהכתוב בהושע "שובה ישראל אל ה'", באו ללמד שלא רק מי שעושה תשובה בעצמו גדולה מעלתו ותשובתו שמגעת עד כסא הכבוד, אלא גם מי שהוא מחזיר בתשובה לאחרים, ועל אחת כמה וכמה המחזיר בתשובה לרבים, גדולה מעלתו עד כסא הכבוד, ודבר זה יותר יש במשמע מהפסוק "שובה ישראל" שהנביא קורא לכל ישראל לשוב, ויש במשמע שכל אחד יעורר את רעהו לתשובה, משא"כ מהכתוב "ושבת עד ה' אלוך" שהוא לשון של יחיד המתעסק בתשובה.

מבצע!

מכון "ברם יוסף"

בחס"ד למתיקת ועריבות התורה

מבצע אדיר לרגל שבוט הספר
על ספרי המזכר והיוצר
הרה"צ יוסף זלי סימן טוב שליט"א
הביאו ברכה לביתכם:
14 כרכים ב: 450 ₪ בלבד!
במקום 800 ₪
לחידושים והזמנות: 054-84-60005/7

המבצע כולל את 14 הספרים הבאים:
סדרת "אשכול יוסף" (4 כרכים):
ערות | מוהלים | גניני הרש"י | חסידות
סדרת "ברם יוסף" על הש"ס (5 כרכים):
ניסן קידושין | שינוי כרם יוסף קידושין | באב בתרא | מגילה | סוטה
סדרת ספרי הרב המחבר בילכת ובאגדה (5 כרכים):
"טבעת יוסף" חומת וקידושין | "פניני יוסף" בריית מילה | "שנת יוסף" סנהדרין ופסוק |
"אבן יוסף" סנהדרין ליתרון | "צילי וזב" ורשות | אפסוקלוגא למאורעות התקופה

הביאו ברכה לביתכם

המשך התינוקות: ואיך יתכן שבעלי תשובה מעלתן יותר מצדיקים שלא חטאו?

לאור האמור התיישר לי בס"ד מה שהוקשה לי מאד, ימים רבים, במ"ש רבותינו בברכות (דף) אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך. ורבי אבהו אמר: מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין, שנא' "שלוש שלום לרחוק ולקרוב", לרחוק ברישא והדר לקרוב. ורבי יוחנן אמר לך: מאי רחוק, שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא. ומאי קרוב, שהיה קרוב לדבר עבירה ונתרחק ממנו השתא. והרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ה דף) פסק כרבי אבהו, וז"ל: אל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהיה טעם טעם החטא ופירש ממנו וכשב יצרו, אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו, כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם, ע"כ. וצע"ג איך יתכן שתגדל מעלת בעלי תשובה יותר ממי שלא חטא כלל ועמד בצדקותו וקדושתו? עוד צ"ע במ"ש במסכת סוכה (גג) כמה שהיו אומרים התנאים בשמחת בית השואבה בבבא"ק, יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו אלו חסידים ואנשי מעשה, ויש מהן אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו אלו בעלי תשובה, אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב וימחול לו. ומבואר מזה שלכו"ע גדלה מעלתו של מי שלא חטא כלל.

ואשר על כן נראה ליישב בס"ד, שכל מה שאמרו: מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין, כל זה דוק בצדיק גמור שאין לו חלק בתשובה, כלומר שלא משיב רבים מעוון, אבל צדיק שמשב רבים מעוון תגדל מעלתו גבוה מעל גבוה עד כסא הכבוד אף יותר מבעלי תשובה, כי יש לו חלק גם בתשובה שלהם שעושים בזכותו, נוסף על מעלתו שלא חטא כלל. ולאור האמור נראה ג"כ מה שמבואר במסכת תענית (טז) שש"ץ צריך שיהיה פרוק נאה שלא יצא עליו שם רע אפי' בילדותו, וכן פסקו הטור ושו"ע (או"ח סי' נ"ד ס"ד), וצ"ע כיון שמעלתו של בעלי תשובה גדולה ואפילו צדיקים גמורים אין עומדים במקומם, מדוע לא יעלה ש"ץ, והלא אדרבה ראוי יותר? ברם לאור האמור נראה דאדרבה מעלת הצדיק שמשב רבים מעוון גדלה מעלתו יותר, והוא הראוי להיות ש"ץ להיות סגנון של ישראל.

יישוב י"א - הנביא קורא בחיבוטו לישראל דוקא

עוד נראה לפענ"ד שהגמרא בדוקא נקטה את הפסוק בחושע לפי שבו רואים חיבוטם של ישראל, שהנביא פונה אל עם ישראל דוקא, באומרו: "שובה ישראל עד ה' אלוהיך", ויש כאן רמז למה שכתבו כמה מהפוסקים שדוקא בישראל מועיל ומתקבלת התשובה, משא"כ בעכו"ם. כמ"ש הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות (מאמר הקור דין פרק י"א), וכן בשו"ת גנני יוסף (סי' י"ח, ובהשקפות סוף ל"א) שלא מועיל לעכו"ם תשובה ממעשיהם הרעים, שהרי התשובה היא מצות עשה, ובעכו"ם אין מצוה. דבתנחומא (האזינו אות ד') איתא, כתוב (במדבר ו') "ש'ה' פניו אליך, וכתוב (דברים י') אשר לא ישא פנים, אלא עושה תשובה נושא לו פנים, יכול לכל ת"ל אליך, ולא לאומה מעכו"ם. שנא' (דברים ד') כבסי מרעה לבך ירושלים למען תושעי. משמע דלא מועיל תשובה בעכו"ם. וראה מה שהארכתי בזה בחיבורי "כרם יוסף" עמ"ס מגילה (דף כח. כה) בענין ברכת שהלך מכבודו על מלך עכו"ם, ובתוספת נופך בחיבורי "אשכול יוסף" מועדים (סימן כ"ט בהערה). עוד יש להוסיף בזה שהנביא קורא לישראל, להורות שעליהם יש תביעה בייחוד לשוב בתשובה, וכעין מה שמצינו בגמ' ר"ה (ג). שיישראל נכנסים לדין תחילה, כמו שדרשו שם עה"פ (תהלים פ"א ה') "כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב", אין לי אלא לישראל, לאומות העולם מניין? תלמוד לומר "משפט לאלהי יעקב", אם כן מה תלמוד לומר כי חק לישראל? מלמד שיישראל נכנסין תחילה לדין תחילה, כדאמר רב חסדא: מלך וציבור, מלך נכנס תחילה לדין, שנא' "משפט עבדו ומשפט עמו". מאי טעמא? מקמי דליפוש חרון אף. וכתב רבי יהונתן אייבשיץ בספרו יערות דבש ח"ב דדרוש ה' שבכל שנה ושנה ברה"ש שהוא יום בריאת האדם, מתחדש הקטרו של מה אנוש כי תזכרנו, והוא מיוחד לישראל שהם תכלית האדם.

שאלה:

היכן מצינו שאדם יוצא להורג על סילוק שכינה בישראל?

תשובה:

הרוצח אדם, מתחייב מיתה לא על הריגת הגוף, דאדרבה בזה טובה גדולה עשה עשה הנרצח שהוציא נשמתו מבית האסורים לעלות אל אביו שבשמים, אלא מתחייב מיתה על סילוק השכינה, כי הנשמה יורדת לעולם להשכין שכינה בתחתונים על ידי שמקיימת מצוות התורה ועובדת את הבורא יתברך ויתעלה שמו.

מקורות:

רבינו האריז"ל בספר ליקוטי תורה למהר"י (פרשת בראשית) מקשה מדוע מענישים את הרוצח על הרע וההיזק שעשה לנפש הנרצח, והלא אדרבה אם עשה נזק לגוף החומרי, לנפש טובה גדולה עשה, שהוציאה מבית האסורים, כי הנשמה חלק אלוה ממעל, והיא מתאוה תמיד לעלות אל בית אביה. והנשמה על כרחא אסורה בגוף החומרי, ואיכ' לכא' ראוי היה הרוצח לשכר ולא לעונש? ומתוך שהנפש היורדת לעוה"ז לגוף האדם, דומה לשכינה היורדת לשכון בתחתונים. ושכינה בתחתונים צורך גבוה הוא, כי שכינת עוזו מתאוה לשכון כבוד בארצו. וידוע כי העובד עבודה זרה גורם שתסתלק שכינה מישראל, וישאר העוה"ז כגוף המת. כן עוון הרוצח לפי שהוא גורם שתסתלק השכינה למעלה מהעוה"ז, וכמו שמסלק השכינה ראוי לעונש, כן המסלק נפש האדם, שהוא חלק אלוה ממעל, ראוי לעונש. ע"כ. ומתוך זה יש ללמוד חומר הדברים שבהם אמרו חז"ל שהעושה אותם גורם לשכינה שתסתלק מישראל, ואולם רוצח שאני שהוא מסלק השכינה במעשה ובידיים.

שאלה:

היכן מצינו שמלאך המות מלמד תורה לישראל?

תשובה:

יצר הטוב ויצר הרע ששמעו דברי תורתו של החכם במשך כל ימי חייו על ידי שמשכם לבהמ"ד הם מזכירים לו לעת"ל כל מה ששכח.

מקורות:

מעבר יצחק (שפתי רנטות פרק כ"ו) כתב בשם רבו הרמ"ע מפאנו זצ"ל, שיצר הטוב ויצר הרע ששמעו דברי תורתו כל ימי חייו ונתקדשו על ידו, ע"י שמשכם לבהמ"ד, הם מזכירים לאדם לעת"ל כל מה ששכח. ובמדרש (ילקו"ש משלי י' רמז תתקמ"ח) איתא עה"כ "לא ירעב ה' נפש צדיק" זה ת"ת, כל זמן שמתעסק בתורה בחיים ונעלם ממנו פרק אחד או דבר אחד מלימודו, אינו נפטר מן העולם עד שמלאכי השרת באים בשעת פטירתו וסודרין לפניו שלא יחא לו לעתיד לבוא בושת פנים לפני הקב"ה.

שאלה:

מי מניח תפילין ואפילו הם מהודרות ביותר אינו ראוי לברך עליהם?

תשובה:

מנוחה, למעשה מניח תפילין ואינו מברך עליהם.

מקורות:

בגמ' מסכת מועד קטן (טו.) אמרו: מנחה מהו בתפילין? תיק"ו. ובבית יוסף (או"ח סי' ל"ח) הביא מדברי בעל העיטור (הל' תפילין חי' ס"א ע"ד) שפסק שמנחה אסור בהנחת תפילין. וכן פסק הרש"ע (שם בסופו סעיף י"ג) שמנחה אסור להניח תפילין. אולם השי"ך (יו"ד סי' של"ד ס"ק י"ב) כתב שהסכמת רוב הפוסקים שהמנחה חייב בהנחת תפילין. ובחי' עולת תמיד או"ח הניח בצ"ע מדוע השו"ע ביו"ד לא כתב שמנחה אסור בהנחת תפילין. ואכמ"ל וראה בספר הלכה ברורה דו"ק.

לזכות ידידנו האזנים היקרים והנעימים אהבה התורה

מלאים מצוות כרימון וריחם הטוב נדרך כאפרסמון

כמר ג'רעין זיסים הי"ד וכמר אהרן זיסים הי"ד

אורך ימים ועו"ם וזוים וכבוד אושר ועושר

בראות איתנא וזהורא בעליא ועו"ם שמונות וכט"ס

בכלל הברכות יד"ה המשתדל ה"ה שלובי זיסים הי"ד

מוקדש ומונח לז"ל הוריהם היקרים:

סאלם אליה - מסעודה זל, זוריה זל, זוריה זל

זיסים בן זוריה, שרה זל, זוריה, זיסים מועלם בן סלימה זל

מיכאל בן זוריה זל, זל בן רחל זל, ת.נ.צ.ב.ה.

"עין זוים היא למוחיקים בה ותומכיה מאושר"

מרן הגאון הגדול מזקני חכמי הדור בנש"ק הגאון המופלא רבי בן ציון מוצפי שליט"א ראש ישיבת "בני ציון" מקבל מידי המחבר בעל ה"כרם יוסף" הגאון ר' יוסף חי סימן טוב שליט"א את ספרו "גלילי זהב" אספקריא למאורעות התקופה.

מרן שליט"א הודה לו מקרב לב בחיבות גדולה על ספרו ובירכו שיזכה לעשות חיל עוד ועוד ולענג אלפי ישראל בתורתו שבכתב ושבפיה.